

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a sociálních věcí

Bakalářská práce

SOUROZENECKÉ KONSTELACE

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D.

Autor práce: Barbora Štěchová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma: Kombinovaná

Ročník: 4.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů

Datum

Podpis studenta

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Ing. Marii Lhotové, Ph.D. za metodické vedení mé práce, za její trpělivost, ochotu, cenné poznatky a rady.

Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mě podporovali, hlavně mé rodině.

Obsah

Úvod.....	7
1. Sourozenecké konstelace	9
2. Historie sourozeneckých konstelací.....	11
3. Faktory ovlivňující sourozeneckou konstelaci.....	13
3.1. Věkový odstup mezi jednotlivými dětmi.....	13
3.2. Pohlaví.....	13
3.3. Tělesné rozdíly a postižení.....	13
3.4. Pořadí narození rodičů.....	14
3.5. Spojení dvou rodin.....	14
3.6. Výchova.....	14
4. Typy sourozeneckých konstelací dle Alfreda Adlera	16
4.1. Prvorozené dítě.....	17
4.2. Druhorozené dítě.....	17
4.3. Nejmladší dítě.....	17
5. Typy sourozeneckých konstelací dle Waltera Tomana.....	18
5.1. Starší bratr bratrů.....	19
5.2. Mladší bratr bratrů.....	19
5.3. Starší bratr sestry.....	19
5.4. Mladší bratr sestry.....	20
5.5. Starší sestra sestry.....	20
5.6. Mladší sestra sestry.....	20
5.7. Starší sestra bratra.....	21
5.8. Mladší sestra bratra.....	21
5.9. Jedináčci.....	22

5.10. Prostřední děti.....	22
6. Typy sourozeneckých konstelací dle Kevina Lemana	24
6.1. Prvorozené dítě.....	24
6.1.1. Výhody prvorozených.....	25
6.1.2. Nevýhody prvorozených.....	25
6.2. Jedináček.....	25
6.2.1. Výhody jedináčků	26
6.2.2. Nevýhody jedináčků	26
6.3. Druhorozené, či prostřední dítě	26
6.3.1. Výhody druhorozených.....	28
6.3.2. Nevýhody druhorozených.....	28
6.4. Nejmladší děti.....	28
6.4.1. Výhody benjamínků.....	29
6.4.2. Nevýhody benjamínků	29
7. Typy sourozeneckých konstelací dle Tomáše Nováka	30
7.1. Jedináček.....	30
7.2. Nejstarší dítě.....	31
7.3. Prostřední děti.....	31
7.4. Benjamínci.....	31
8. Sourozenecké konstelace a manželství	33
8.1. Úvod do problematiky.....	33
8.2. Pořadí narození hodící se k sobě nejméně.....	34
8.3. Pořadí narození nejlépe se k sobě hodící.....	35
Shrnutí.....	36
Závěr	38

Seznam použitých zdrojů.....	40
Abstrakt.....	41
Abstract.....	42

Úvod

S tématem sourozeneckých konstelací (SK) jsem se poprvé setkala přibližně před dvěma lety, kdy má sestra zpracovávala maturitní práci právě na ono téma. Do této doby jsem si sama nepřipouštěla, že na nás mají SK takový vliv. Samozřejmě jsem si v naší rodině všímala určitých jevů, které jsem já-jako starší dítě- jsem musela dělat, avšak má sestra už to měla v leccem jednodušší. Stále jsem však nebyla s to uvěřit tomu, že by měly SK vliv na můj charakter. Chtěla jsem se o takovém vlivu skutečně přesvědčit. Přečetla jsem si knihu od Kevina Lemana Sourozenecké konstelace (2008), která mě přesvědčila, že tomu opravdu tak je a že pořadí narození nás skutečně ovlivňuje.

I když si to každý nepřipouští, nebo si toho není vědom, téma sourozeneckých konstelací se týká nás všech. Každý z nás totiž vyrůstá v jisté skupině lidí, v nějakém prostředí. Touto skupinou je povětšinou rodina, prostředím myslíme samozřejmě rodinné prostředí. Avšak každá rodina je jiná. Liší se jak počtem, tak pohlavím sourozenců. V dnešní době není ani výjimkou, že je rodina neúplná, tudíž děti vyrůstají pouze s jedním rodičem. Tyto dva aspekty, ve kterých vyrůstáme, na nás mají nemalý vliv. Je důležité, v jakém prostředí žijeme, neboť v něm trávíme nejvíce času a má určitým způsobem vliv na náš vývoj. Toto prostředí se však s dalším sourozencem mění. Je tedy patrné, že prostředí nevytváří pouze rodiče, nýbrž i naši sourozenci. Díky tomuto zaujímáme v rodině svou pozici, která je právě určena pořadím narození. Toto pořadí narození má vliv na vývoj osobnosti, na naše charakterové vlastnosti, výběr zaměstnání či partnera.

Má práce obsahuje pouze teoretickou část, která je rozdělena do 5 kapitol. První kapitola se zabývá stručnou charakteristikou sourozeneckých konstelací. Nalezneme zde definice této vědy. Následuje historie této problematiky, kde se dozvídáme, jak se vyvíjela, kdy se o ní začalo mluvit a který psycholog se jí začal podrobně zabývat jako první. Po této kapitole je kapitola třetí, která pojednává o faktorech ovlivňující SK. Čtvrtá kapitola nastíní odlišné interpretace vybraných autorů. Záměrně jsem si vybrala Alfreda Adlera, zakladatele SK. Adler byl první, který kladl důraz na to, zda jsme prvorození, druhorození či nejmladší děti. Dalšími autory, kterými se ve své práci zabývám, jsou rakouský psycholog Walter Toman (*15. 3. 1920; †28.září 2003), americký psycholog, autor knih o výchově dětí, rodině a o sourozeneckých konstelacích

Kevin Leman. Jako českého zástupce jsem zvolila Tomáše Nováka, nýbrž ten se spíše věnuje poradenské činnosti. U těchto vybraných autorů si dále nastíníme charakteristiku základních sourozeneckých pozic. Těmi jsou: jedináčci, prvorození nejstarší a nejmladší děti. V této kapitole vždy vycházím z knih daného autora. V poslední části se dozvíme, jaké dvojice tvoří ideální pár a naopak, jaké dvojici to fungovat nebude. Jedním ze stěžejních zdrojů, ze kterých jsem čerpala, byla kniha od Kevina Lemana Sourozenecké konstelace. Tato kniha nás provází téměř celou prací.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak různí autoři nahlíží na sourozenecké konstelace. Dalším cílem je objasnění tématu sourozeneckých konstelací a jeho dopadu na osobnost člověka.

1. Sourozenecké konstelace

Podle stručného psychologického slovníku jsou SK „výklad pořadí, v jakém se dítě narodí do rodiny, jakou v ní hraje roli a co z toho vyplývá pro utváření jeho povahy; sourozenci nikdy ne jsou rovnocenní, i mezi dvojčaty hraje vždy jeden roli staršího sourozence.“¹

Jedním z psychologů, zabývajících se SK je rakouský psycholog Walter Toman. Toman se zabývá rodinnými konstelacemi, pozornost ale také věnuje i výzkumu sourozeneckých pozic, přičemž důraz klade na sourozenecké konstelace. Jeho základní myšlenkou je, že lidé, kteří vyrůstají ve stejné sourozenecké pozici mají důležité společné rysy. Například nejstarší děti, které tíhnou k vedoucím pozicím či nejmladší potomci, kteří často chtějí být následovníky. Toman dále uvádí, že jedinci ve stejné sourozenecké pozici mohou vykazovat i různé odlišnosti ve fungování. Pojem diferenciací může objasnit tyto rozdíly. Jako příklad můžeme uvést nejstarší dítě, které je nerozhodné, i když prvorození jsou charakterizovány jako cílevědomé osobnosti. Důsledkem toho se může jeho mladší sourozenec stát „funkčním“ starším jedincem a vyplnit mezeru v rodinném systému. Prostřední sourozenec poté může vykazovat funkční charakteristiky obou sourozeneckých pozic (The Bowen Center, 2007)

V knize Kevina Lemana můžeme nalézt tento výrok „Kdykoli během svých seminářů nebo přednášek vyslovím termín „sourozenecká konstelace“, hned se mě lidé ptají: „Sourozenecká konstelace – to je něco jako astrologie?“ A ještě dodávají: „Jste býk nebo kozoroh?“ V tu chvíli odolávám pokušení odpovědět: „Ne, pracuji výhradně s křížálovou koulí.“² Podle Lemana SK znamenají pořadí narození, v němž se sourozenci narodily. Přestože pojem sourozenecké konstelace zavádí spíše do astrologie, není tomu tak, nemá s astrologií nic společného. Nicméně pořadí narození má velký vliv na vytváření osobnosti člověka, na výběr partnera či zaměstnání a dále také na vztah k Bohu (Leman, 2008)

---

¹ HARTL, P.; HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2004, 257. s., ISBN 978-80-7367-569-1

² LEMAN, K., *Sourozenecké konstelace*, Praha: Portál, 13 s., ISBN 978-80-7367-507-3

Autoři Čapek a Čapková tvrdí, že díky SK můžeme určit charakterové vlastnosti. To znamená, že děti narozené ve stejné sourozenecké konstelaci, tedy ve stejné pozici v rodině, ovšem ve zcela jiné rodině, budou mít společné charakterové rysy. Také dodávají, že důležitý je i věkový rozdíl mezi sourozenci. Děti, které jsou si věkem blízké, spolu nejvíce soupeří, zvláště pokud jsou stejného pohlaví. Projevuje se u nich také větší žárlivost (Čapek a Čapková, 2010)

Obecně tedy můžeme říci, že sourozenecké konstelace jsou pozice, které zaujímáme v naší rodině. Tedy to, zda jsme prvorozený, jedináček, prostřední či benjamínek.

2. Historie sourozeneckých konstelací

První zmínky o SK- kterou nám připomíná Prekop (2002)-si můžeme všimnout už v Bibli. Objevíme tam příběh Kaina a Abela. Tento příběh nám zobrazuje sourozeneckou rivalitu a žárlivost, která končí smrtí. Tuto dvojici nám zobrazuje i Novák (2007), který přidává další příběh z Bible. Je to příběh o Jákobovi a Ezauovi. Tady si můžeme všimnout, jak se starší sourozenec zbavuje pocitů konkurence, v podobě mladšího sourozence. Tyto dva příběhy poukazují, na stáří problematiky SK a jak dlouho se touto vědou lidé zabývají, i když možná nevědomky.

Jako první, se vztahy mezi sourozenci a jejich vlivem na osobnost člověka, zabýval rakouský psycholog Alfred Adler. Nicméně i před ním se vyskytují významné osobnosti, které se o vznik této teorie zasloužili. Jedním z nich byl Charles Darwin a jeho výzkumy. Darwin se mimo jiné zabýval sourozenci, kteří se vyvíjejí odlišně, i když jejich dědičná výbava je stejná. Aby našel odpověď, pozoroval zvířata. Dospěl k tomu, že u zvířat v důsledku přežití dochází k přirozenému výběru. To znamená, že mladší a slabší jedinci mohou být z hnízda vyhozeny, pokud není dostatek potravy. (Prekop, 2002)

Další osobností může být pedagog Jan Ámos Komenský, zabývající se „spoludětmi“, jenž si navzájem mohou pomoci. Avšak jeho názor na SK je značně optimistický, Tvrdí, že mezi sourozenci není žádné soupeření či panování, nýbrž láska a rovnost. To může být způsobené tlakem tehdejší doby- první dítě dědic, druhé klášter, třetí (pokud je to chlapec) voják. Zmíněná pravidla v Adlerově době doznívají a Adler začíná zdůrazňovat pořadí narození sourozenců. Jeho těžké dětství mu mohlo být inspirací pro své výzkumy. Narodil se jako druhorozený syn. V dětství prodělal spoustu nemocí, jednou z nich byla i křivice, díky níž byl slabší než jeho starší sourozenec. S otcem si nerozuměl, útěchou mu byla jeho matka, která ho stále hýčkala. Avšak narodil se mu mladší sourozenec a mamčin miláček ztratil své postavení (Novák, 2007). Adler poprvé použil slovo **sesazený z trůnu**. Tento termín zdůrazňuje, či zobrazuje, jak je těžké vypořádat se s příchodem nového sourozence do rodiny.(Prekop, 2002)

Dalším člověkem, jenž se podílel na rozvoji této vědy byl americký psycholog Kevin Leman. Ten tvrdí, že „*problematika sourozeneckých konstelací je známá už od počátku století, nicméně až posledních pětadvacet let jí byla věnována větší pozornost a byla podrobena serióznímu výzkumu*“³

---

³

LEMAN,K., *Sourozenecké konstelace*, 13. s.

3. Faktory ovlivňující sourozeneckou konstelaci

Leman ve své knize Sourozenecké konstelace poukazuje na dynamické vztahy v rodině, kde všichni bydlí pohromadě, nicméně jsou velmi odlišní a mají svou vlastní osobnost. Prvorození společně s jedináčky, prostřední děti a benjamínci mají škálu vlastností, která je charakterizuje. Tu však ovlivňuje pohlaví, věkový rozdíl sourozenců a další aspekty. Nyní se na jednotlivé odlišnosti podíváme. (Leman, 2008)

3.1. Věkový odstup mezi jednotlivými dětmi

Podle Lemana je pro sourozence nejideálnější dvou až tří letý věkový odstup, nicméně se málokdy tento ideál pořadí naplnit a mezi sourozenci se objeví věkový odstup pět a více let. Při této situaci se začne vytvářet tzv. „druhá rodina“. To znamená, že se u mladšího sourozence začnou objevovat rysy prvorozeného. Je však jisté, že si zachová i rysy charakteristické pro jeho pořadí narození. (Leman, 2008)

3.2. Pohlaví

Pakliže máme prvorozeného syna a jeho mladší sestru, silně to ovlivní oba sourozence. Bratr bude citlivější, ochraňovatel malé „princezničky“. Častěji ale nastává forma, kdy se dívka začne cítit jako prvorozená. Prvorozená žena. Tím nabude mnohých rysů prvorozených. Samozřejmě to platí i v opačném pořadí, tj. starší sestra a mladší bratr.

Existuje mnoho rodin, kde jsou děti zcela stejného pohlaví. To často vyvolává jakési soupeření. Každý chce na sebe upoutat pozornost a mít jistá privilegia. Proto se mezi takovými sourozenci vytváří silné napětí. (Leman, 2008)

3.3. Tělesné rozdíly a postižení

Pokud máme dvě děti stejného pohlaví, může dojít k tzv. výměně rolí. Znamená to, že se dvě děti jakoby přehodí. To nastane, pokud například starší syn Adam je o 10 kg lehčí a 10cm nižší než jeho mladší sourozenec. Tohoto mladší sourozence všichni budou brát za prvorozeného a bude mít i výhody prvorozených. Bude mezi nimi vznikat rivalita, a pokud se Adam bude chtít dostat do podvědomí ostatních, bude muset být velmi chytrý nebo silný. Podobný případ může nastat, pokud doma máme dvě děvčata. Starší dívka je krásná, ta v pořadí druhá je obyčejná. Opět si všichni budou všimnout té

hezčí. To může mít za následek sebepodceňování mladší dívky. A další případ výměny rolí si můžeme zobrazit v případě, kdy je jedno dítě postižené. Např. nejmladší dítě nikdy nebude mít výhody benjamínka právě z toho důvodu, že jeho starší sourozenec je postižený a právě ten potřebuje největší péči. Jeho sourozenci se snaží co nejvíce pomoci svému handicapovanému členu rodiny. (Leman, 2008)

3.4. Pořadí narození rodičů

Každý z rodičů má tendenci ztotožňovat se s dítětem, které je narozené ve stejné sourozenecké konstelaci jako on sám. Ať už je člověk prvorozený, prostřední, nebo benjamínek, vždy bude po svých dětech žádat přesně to, co se žádalo od něj. Očekávalo-li se, že rodič nabude skvělého vzdělání na elitní univerzitě, bude se to očekávat i od jeho dítěte (především stejné sourozenecké konstelace). (Leman, 2008)

3.5. Spojení dvou rodin

Je přirozené, že si děti často přejí, aby se nové manželství rozpadlo. Nemohou se totiž vyrovnat s tím, že jejich matka či otec žijí s někým jiným. Jeden z vlastních rodičů jim chybí. Jestliže nastává situace, kdy má přiřazený otčím/ přivdaná macecha ještě své děti, s nimiž se teď bude muset původní rodina dělit o bydlení a o svůj volný čas, situace bývá zpravidla o dost vypjatější. Prvorození bojují o své postavení, ale bojují o něj i ostatní sourozenci. Především benjamínkům se nelíbí, když je po několika letech cizí dítě „sesadí z trůnu“ a není jim věnováno tolik pozornosti, jako novému benjamínkovi. Čím jsou děti mladší, tím lépe pro rodiče. Osobnost dětí se teprve utváří, takže lépe snášejí změnu postavení v rodině. (Leman, 2008)

3.6. Výchova

Rozlišujeme celkem tři typy výchovy: autoritářský, shovívavý a autoritativní. Stručně si představíme každý z nich a zjistíme, jak ovlivní dítě.

- **Autoritářský**

Rodiče si myslí, že ví, co je pro jejich dítě rozumné. Často za dítě rozhodují. V rodině jsou pevně daná pravidla, za jejichž porušení přichází tvrdý trest. Po dítěti požadují dokonalost. To ovšem vede ke stresu dítěte, později i nechuti plnit úkoly, ba dokonce i k ochabnutí vztahů mezi dítětem a rodičem.

- **Shovívavý**

V rodinách se shovívavým typem výchovy si může dítě dělat cokoli, co chce. Z této výchovy se však „rodí“ malí despotové, kteří později ovládají celou domácnost. Tato výchova ale obvykle končí vzdorem dětí, které pociťují hněv ke svým rodičům za to, že je nenaučili znát hranice v chování.

- **Autoritativní**

Rodiče s tímto výchovným přístupem nechtějí své dítě ovládat a rozhodovat místo nich, ale zároveň si nepřejí, aby byli svými dětmi ovládáni. Mezi dětmi a rodiči jsou pevně dány hranice, přes které ani „vlak nejede“, ale umí se spolu rozumně domluvit a obecně mají mezi sebou výborné vztahy.

4. Typy sourozeneckých konstelací dle Alfreda Adlera

Autorka Dreikursova- Fergusonová ve své knize uvádí: „*Adler je dobře znám zdůrazňováním pořadí, ve kterém se děti narodí.*“⁴. Ta se dále zabývá jeho teorií, že každé dítě má svoje místo v rodině a to utváří jeho vlastní perspektivu. Každý člen naší rodiny nás do jisté míry ovlivňuje.

Alfred Adler se ovšem nezabýval pouze pořadím narození. Velký důraz kladl i na pohlaví sourozenců. Tvrdí, že pokud je v rodině jediný chlapec mezi dívkami, často bude mít způsoby jako dívka. Chlapec se v tomto prostředí může snažit prosazovat chlapsky, na druhou stranu si do života odnese i něco ženského. Bude to mít za následek, že buď bude velmi mírný a jemný, nebo agresivní. Tato agresivita se objeví z toho důvodu, že se stále bude snažit projevovat a zdůrazňovat, že je muž.

V druhém případě to může být jediná dívka mezi chlapci. Buď se bude snažit chovat a vypadat jako muž, nebo bude tichá a velmi ženská. Pokud se bude snažit být jako muž, může se u ní vyvinout pocit méněcennosti, protože je „jenom“ holka a kluci jsou všude nadřazení.

Další případ se zabývá prvorozeným chlapcem a druhorozenou dívkou. Tady může nastat velký boj. Ovšem dívky mají většinou navrch, právě proto že jsou mladší. Snaží se více projevit, je více energická a nezávislá. V tomto případě se bude chlapec opět cítit jako méněcenný, bude chtít boj vzdát.

Nyní se budu přímo věnovat sourozeneckým konstelacím.

Alfred Adler rozdělil sourozenecké konstelace následovně:

- prvorozené dítě
- druhé, prostřední dítě
- nejmladší dítě

---

⁴ DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, E. Adlerovská teorie: Úvod do individuální psychologie, Tišnov: Sursum, 1993, s, ISBN 85-799-01-4

4.1.Prvorozené dítě

Adler uvádí, že každé prvorozené dítě je chvíli jedináček. Veškerá láska a péče je věnována pouze jemu, těší se tedy značné moci. S narozením sourozence avšak post jedináčka a moc ztrácí. Nejstarší děti se ale domnívají, že kdo jednou moc měl, bude jí mít stále. Ztrátu své moci přisuzují jen nešťastné náhodě. Jelikož se tyto děti musí starat o své mladší sourozence, a hlavně jim často ustupují, vyskytuje se u nich specifický pocit méněcennosti, který se většinou vyskytuje až v dospělosti. To má za následek, že v dospělosti zažijí nějaký pád.

4.2.Druhorozené dítě

Toto dítě se vyskytuje v úplně jiné situaci než jeho starší sourozenec. Jelikož není narozené jako první, tudíž má před sebou nějaké sourozence, není zvyklé být středem pozornosti a nemusí se z této ztráty vyrovnávat jako jeho sourozenec. Naopak má před sebou někoho, kdo mu udává tempo, komu se snaží vyrovnat. Často se stává, že mladší dítě svůj vzor překoná. To má za následek, že starší sourozenec bývá rozladěn, občas na něj žárlí, protože rodiče stále vyzdvihují toho mladšího.

4.3.Nejmladší dítě

Za nejmladší Adler(1999) považuje takové děti, které jsou nejmladšími a také jimi zůstanou. To znamená, že se jim nenarodí žádný další sourozenec. Toto dítě má nejvýhodnější pozici. Z jejich „sedla“ je nikdo nemůže sesadit. Nejmladší před sebou také mají někoho, kdo jim udává tempo, ale naopak od prostředních dětí se jim nechtějí vyrovnat. Nejmladší se právě naopak chtějí lišit, chtějí překonat ostatní. Snaží se prosadit jinde, než jejich ostatní sourozenci. Je totiž snazší se projevit jinde, než mít před sebou velkou konkurenci, čímž myslíme své sourozence.

5. Typy sourozeneckých konstelací dle Waltera Tomana

Walter Toman ve své knize Rodinné konstelace zobrazuje výsledky 10 let trvajícího výzkumu, při kterém sledoval 400 jedinců a zaměřoval se jak na význam pořadí narození, tak i na konflikty, objevující se v rodinách. Při tomto prvním bodě, tudíž pořadí narození, pro něj nebylo důležité pořadí narození toho jediného jedince, nýbrž i jeho rodiny, tedy rodičů a kde to bylo možné i prarodičů. Tvrdí, že pokud je rodičům více jak čtyřicet pět let, nejsou s dítětem schopni navázat intimní vztah. Jsou více autoritativní, protektivní. Pokud jsou naopak rodiče moc mladí, často rodičovskou péči odmítají a vytváří se situace, že tuto roli převezme někdo jiný. Díky tomuto výzkumu dospěl k názoru, že se může objevovat osm typů sourozeneckých pozic a 64 typů konfliktů, které mohou vzniknout mezi dítětem a jeho rodičem. U jednotlivých sourozeneckých pozic se věnuje jejich popisu, zahrnující např. Postavení k autoritám, politice, náboženství, atd. Nicméně sám Toman uvádí, že tyto charakteristiky nemusejí být u všech stejné a je důležité k přihlídnutí ke konkrétní rodinné konstelaci.

Jak již bylo výše zmíněno, Toman rozdělil sourozenecké pozice do 8 hlavních kategorií. Těmi jsou:

- starší bratr bratrů
- mladší bratr bratrů
- starší bratr sestry
- mladší bratr sestry
- starší sestra sestry
- mladší sestra sestry
- starší sestra bratr
- mladší sestra bratra

Dále avšak Toman přidává

- Prostřední sourozenci
- Jedináčci

- Dvojčata

Nyní se podíváme na stručnou charakteristiku těchto základních pozic.

5.1. Starší bratr bratrů

Tento typ člověka je vůdce. Projevuje se to i v zaměstnání, kde zastává vůdčí pozice. Vyžaduje, aby mu podřízení důvěřovali. Jak v zaměstnání, tak i v soukromém životě si určuje cíle, kterých musí dosáhnout tvrdou prací. Také je velmi odpovědný, hlavně za muže. Může to souviset s tím, že po narození svého mladšího bratra se o něj musel starat a nést za něho odpovědnost. Často se stává, že je pro mladšího bratra vzorem, nicméně může dojít i k boji o přízeň matky. Tyto boje především souvisí s věkovým odstupem sourozenců. Pokud jsou sourozenci o čtyři až pět let, boje nejsou tak silné, protože se obě osobnosti mohou vytvářet nezávisle na sobě. Matka může svou pozornost a lásku náležitě rozdělit mezi všechny muže v rodině. Nicméně pokud je mezi sourozenci věkový odstup menší než dva roky, bývají boje o přízeň matky stále častější a vyhraněnější. K ženám je citlivý a ostýchavý, nejvíce ho přitahují nemladší sestry.

5.2. Mladší bratr bratrů

Jak je výše zmíněno, za mladšího bratra povětšinou odpovídal starší sourozenec. To má za následek, že i když se nebrání odpovědnosti, necítí se ve vedení dobře. Stále je vystaven konkurenci staršího sourozence, snaží se mu vyrovnat, nebo mu alespoň oponovat. Nicméně mimo domov má ve starším sourozenci ochranu. Je rád ve společnosti, chce být obklopen přáteli, zejména muži, kontakt s nimi je pro něj důležitý. Ve vztahu je věrný, nepřelétavý, avšak nepředvídatelný.

5.3. Starší bratr sestry

Nezakládá si na materialismu ani vedení. Jelikož jsou sourozenci odlišného pořadí, nemusí spolu soupeřit. Ovšem ale stále záleží na věkovém rozdílu. Tento muž vyrůstá v rodině, s více ženami. Díky tomu jim rozumí a umí se k nim chovat. Je cvičen k roli pečovatele a vedoucího dívky. Pokud si vybere nějakou ženu, je odhodlán za všech okolností o ni bojovat, nedělá mu problém projevit emoce. Následná manželka je pro něj nejdůležitější a to i v době, kdy mají děti.

5.4.Mladší bratr sestry

Protože byl nejmladší z rodiny, dostávala se mu, jak už to u nejmladších dětí bývá, největší pozornost. Je si toho vědom a umí toho využívat. Jeho sestra je pro něj malou konkurencí, avšak snaží se jí porozumět. To však pouze z jednoho důvodu- aby mohl sledovat své vlastní cíle. Je pro něj samozřejmostí, že sestra a matka se o něho starají. Právě kvůli tomu si v budoucnosti vybírá takové ženy, ve kterých bude vyvolávat mateřský pud. Bývá často obviňován ze sobectví a nezájmu. Dělá, co se mu líbí a nechává ostatní, aby mu pomáhali. Pokud však objeví práci podle svého vkusu, může být konstruktivním a nepostradatelným členem týmu.

5.5.Starší sestra sestry

Stejně jako u staršího bratra bratrů, i v této pozici je důležitý věkový odstup dětí. Tento věkový odstup ovlivňuje, jak se starší sestra bude cítit ošizena o lásku a náklonnost a dále také schopnost ovládat rodiče či se s nimi domluvit a vyjednávat. Pokud je rozdíl mezi dívkami čtyři až pět let, soupeří o přízeň otce a jedna na druhou žárlí. Dříve či později se naučí překonat svoji žárlivost a převzít zodpovědnost za svoji mladší sestru. Musí vůči ní hrát rodičovskou roli, nejčastěji roli matky. Stává se idolem mladší sestry, může jí i poroučet, protože se identifikuje také s otcem „*Starší sestra jedné sestry se někdy chová tak, jako viděla chovat se otce vzhledem k matce, ale i tak, jaký byl otec vůči ní samotné. K jejímu podivení a zármutku se zdá být otec v přímém zacházení k její malé sestře ale mírnější a shovívavější než k matce a k ní samotné. Podezřívá ho, že má raději malou sestru než ji a snad raději než matku.*“⁵ Starší sestra se naučila přizpůsobit potřebám druhých a starat se o ně. Z tohoto důvodu touží po vedoucích místech, ráda řídí druhé lidi. Je to z toho důvodu, že si může dokázat svou odpovědnost a pílí. O někoho pečovat je pro ni důležitější než majetek a moc.

5.6.Mladší sestra sestry

Tato dívenka bude pravděpodobněji větším miláčkem otce, než její starší sestra. Až vyroste, rodiče k ní budou stále tolerantnější a nechají ji dělat, co chce. Z tohoto důvodu

---

⁵ TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einflußauf den Menschen*. Nördlingen: C. H. Beck, 2005. ISBN 3-406-49407-2. s. 23.

bude méně poslušná a nebude následovat své rodiče. I když mladší sestra vyrůstá ve větší velkorysosti, je na své sestře víceméně závislá. Může to být kvůli tomu, že se o ní stará, jde jí příkladem. Nejdříve přijímá její autoritu, chce být stejná jako ona. Nechává si od ní bez menších okolků pomoci. Je pro ni důležité, aby věděla, že dělá věci stejně dobře, jako její starší sestra, ale snaží se jí i odporovat. I když se své starší sestře snaží odporovat, je pro ni velmi důležitý názor sestry. Některá rozhodnutí dělá až po poradě s rodinou, zejména právě se sestrou. Pro mladší sestru jsou vhodnější činnosti, které mají svůj pevný řád, svá pravidla. Vztah mezi ženou a mužem poznává pozorováním svých vlastních rodičů. Obě sestry jsou lépe připraveny na kontakt s vrstevníky stejného pohlaví než s vrstevníky pohlaví opačného. Mladší sestra však má díky vztahu k otci i zkušenosti s jednáním s muži.

5.7. Starší sestra bratra

Opět velkou roli hraje věkový odstup. Pokud je tento odstup ideální, což je tři roky, děvče pochopí výhody pohlaví. Začne o bratra pečovat tak, jak pečuje její matka o děti a otce. Vytváří se u ní mateřský pud. Obvykle se ani neobjevuje žárlivost mezi sourozenci. Starší sestra ví, že není pro rodiče tak důležitá, jako její bratr. Proto se snaží se o něho starat, chránit ho a tím si udržuje svou pozici v rodině. Umí vycházet s chlapci. Často si hledá takového chlapce, který o sebe rád nechá pečovat.

5.8. Mladší sestra bratra

Z této dívky vyrůstá velmi feminní osoba. Je přívětivá, laskavá, citlivá a díky tomu je oblíbencem rodiny. Jelikož je to jediná dcera, rodiče jí hýčkají. Otec jí promine spoustu věcí, matka jí rozmazluje. Mnohdy se jí lidé snaží odklízet překážky z cesty a snaží se, aby jí nic nechybělo. Vzhledem k tomu, že většinou děti přebírají role rodičů, mohou si navzájem hrát na matku a otce, stejně tak jako jejich rodiče. Mladší sestra bratra je více připravena na kontakt s chlapci. Tento kontakt jí nedělá problémy, horší je navazování přátelství se stejným pohlavím. Při hledání partnera se snaží o to, aby se o ni dobře staral, pečoval o ní a byla hýčkaná stejně tak, jako doma od rodičů.

5.9. Jedináčci

Jak již název napovídá, jedináček je jediné dítě v rodině. Jelikož nemá žádné sourozence, jeho jedinými partnery jsou rodiče. Ty mu věnují více času, pozornosti a lásky, než věnují rodiče dětem v jiných sourozeneckých pozicích. Díky tomuto se ale stávají malými dospělými. Umí velmi dobře obrátit dospělé na svou stranu. Stává se, že jedináček je málo připraven na kontakt s vrstevníky. K tomuto kontaktu zejména dochází až v mateřské škole, kde je víceméně povinný. Často se snaží převzít vedoucí pozici vůči vrstevníkům, ale jen do té míry, jak se identifikovali s dospělými. Nicméně nevědomky si více cení porozumění svých nadřízených než odpovědnosti za podřízené.

5.10. Prostřední děti

U prostředních sourozenců ze tří dětí platí, že mají dva vztahy. Pro prostředního hochy existují čtyři možnosti: prostřední bratr od bratrů, prostřední bratr staršího bratra a mladší sestry, prostřední bratr dvou sester nebo prostřední bratr starší sestry a mladšího bratra. Podobné je to u prostřední sestry. U prostředních dětí, které hrají hned několik rolí, nejsou charakteristiky tak jasné jako u krajních sourozenců, neboť se míchají, tedy dítě nepřijímá žádnou z výrazných pozic. Tu již převzal některý z jeho sourozenců: nejstarší bratr či sestra nebo nejmladší bratr či sestra. Pokud je sourozenec zcela uprostřed a má starší a mladší sestry i bratry, bude připraven na každý druh vztahu s vrstevníky. V žádném ze vztahů mimo rodinu se nebude cítit nešťastný. Nebude však pociťovat ani zvláštní štěstí, protože mu budou v novém vztahu chybět ty, které právě nerealizuje, a bude postrádat kontakt s lidmi daného typu vztahu. Pokud je v rodině mnoho dětí, nalézáme zde několik prostředních dětí. Ty se však mezi sebou velmi liší, neboť mohou být „úplně prostřední“ nebo se nacházejí spíše na některém z konců sourozenecké řady. Podle toho, na kterém z těchto dvou konců se nachází, budou reagovat. Pokud bude prostřední dítě patřit ke starším, přijme spíše role spojené s vedením a odpovědností a bude se identifikovat s rodiči. Naopak, pokud bude prostřední dítě obklopeno více staršími sourozenci, bude jeho chování odpovídat mladšímu sourozenci. (Toman,2002)

Z těchto charakteristik je patrné, že je důležitá věková diference mezi sourozenci. Tento věkový odstup má velký vliv na konflikty mezi nimi. Ideální věkový odstup je dva až tři roky. Starší dítě už je natolik „vyspělé“, že se nepotřebuje se svým

mladším sourozencem předhánět v péči rodičů. Pokud je věkový odstup jeden až dva roky, starší sourozenec na toho mladšího žárlí, neboť v něm vidí konkurenta při dělení péče rodičů. Naopak je-li odstup větší jak pět let, ke konkurenci v péči rodičů již nedochází, ale objevuje se konkurence o získání či ztracení kontroly nad rodiči. Tato konkurence je o to větší, když jsou sourozenci stejného pohlaví.

6. Typy sourozeneckých konstelací dle Kevina Lemana

Kevin Leman, sourozenecké konstelace dělí na 3 základní typy. Těmi jsou:

- * Prvorození (včetně jedináčků)
- * Druhorození (případně prostřední děti)
- * Benjamínci (nejmladší děti narozené jako poslední)

6.1. Prvorozené dítě

Prvorození a jedináčci mají v rodině zcela nezastupitelnou pozici. Rodiče se na prvorozeném učí poprvé vychovávat dítě, učí se být poprvé rodiči, poprvé se musí o někoho intenzivně starat. Chování rodičů k prvorozenému je velmi opatrné, precizní, svědomité, přísné, ale o to více přesné. Z takovéto velmi pečlivé a svědomité výchovy a péče tak vyrůstá dítě, které si svoji svědomitost a pečlivost odnáší ve svých rysech povahy i do dalšího života.

Výzkumy dokonce ukazují, že prvorození a jedináčci umí mnohem dříve chodit a mluvit, než děti jiných konstelací. Tento fakt je způsobem hlavně tím, že prvorozeným je věnováno více péče

Nejstarší děti se dělí převážně na dvě skupiny. Mnoho prvorozených je již od raného dětství vedeno k podávání nadprůměrných výsledků. Pokud se setkáte s takovými prvorozenými, často vám nemusí být jejich společnost příjemná. Může vyvolávat napětí, někdy až spor. Tito prvorození jsou obvykle až přehnaně rázní, málo vstřícní a udělají vše pro splnění jejich daného cíle. Opačnou stranu tvoří však nejstarší děti, které se také snaží podávat co nejlepší výsledky, ale volí si pro to umírněnější cestu. Tyto ratolesti jsou velmi srdečné a snaží se splnit každé přání, které jim je „přiděleno“. Nejsou tak průbojní a asertivní, jako první skupina

Společné rysy nejstarších, bychom mohli popsat slovy: svědomitost, rozvaha, zodpovědnost, striktnost, vážnost. Jsou pečliví, perfekcionista a snaží se nedělat chyby. Mají velikou schopnost koncentrovat se. Obvyklým rysem prvorozených je sebedůvěra pramenící z toho, že ho už od dětství dospělí v jeho blízkosti brali vážně a on to věděl. Není tedy divu, že tyto lidé většinou zaujímají vedoucí postavení (lékař,

právník). Zaměstnání, kde je potřeba soustředěnost, včas dokončit práci, rozvaha, přesnost (Leman, 2008).

6.1.1. Výhody prvorozených

Prvorozeným se dostává více pozornosti a zájmu, než ostatním, mají více fotografií než jejich mladší sourozenci. Vždyť právě oni jsou první. Všechno, co prvorozený udělá je chváleno, podporováno a je to ohromnou událostí, právě proto, že je to poprvé. První zoubek, první krůčky, první den ve škole.

6.1.2. Nevýhody prvorozených

Všechna zvýšená pozornost, která je prvorozeným věnována, všechny povzdechy a nadšení a především odpovědnost s tím vším spojená vede ke vzniku stresu. Stres se u prvorozených objevuje o mnoho častěji, než u jiných SK. Prvorození považují jako jednu z největších nevýhod „prošlapávání cestiček“ svým sourozencům. Oni jsou ti, kteří si museli u rodičů vydobýt tolik věcí, jenž se jejich mladším sourozencům zdá být automatické. Nejstarší děti si nejvíce užijí disciplíny a dostávají nejvíce práce. Vždyť právě prvorozený umí věci vyřídit ze všech nejlépe. Úkolem těchto dětí samozřejmě často bývá hlídání mladších sester/bratrů. Není nutno podotýkat, že prvorození by obvykle dělali tisíce jiných aktivit raději, než aby hlídali svého sourozence. Často své prvorozené děti nutíme, aby kráčeli v matčiných či otcových šlépějích.

6.2. Jedináček

V podstatě můžeme říci, že jedináček je takový „superprvorozený“. Dítě, které je a bude pro rodiče vždycky prvorozený. Ovšem přístup na výchovu jediného dítěte se může lišit. Klíčovou otázkou je, proč se rodiče rozhodli mít jen jedno dítě? Je to klíčová otázka ze dvou důvodů, které poté udávají charakteristické znaky jedináčků. Jedním z důvodů je to, že rodiče chtěli mít více dětí, ale mohli mít jen jedno. To znamená, že veškerou energii věnovali právě tomu jednomu dítěti. Takové děti můžeme nazvat „jedinečnými perlami.“ Tyto perly jsou většinou velmi zhýčkané a rozmazlené, jsou soustředěny pouze na sebe a mají pocit, že jsou „středem vesmíru“. Druhým důvodem je, že rodiče plánovali jen jedno dítě a od svého plánu neustoupili. Tyto děti jsou většinou vedeny velmi přísně a chce se po nich, aby byly „malými dospělými.“

Jedináčci se zdají být vždy „nad věcí“, ale často mají pocit méněcennosti a frustrace. Tyto děti od svých rodičů a dospělých ve svém okolí přebírají normy, kterým nestačí. Snaží se být perfektní. Pokud věci nejsou podle jejich představ, všechny by nejraději odstrčili a danou věc dělali sami a perfektně.

Mnoho jedináčků může být směsicí prvorozeného a nejmladšího dítě. Mohou se v nich spojovat charakteristické vlastnosti těchto dvou kategorií. Na jednu stranu mohou být velmi samostatní a zběhlý, nicméně uvnitř cítí strach, vzpouru a hněv. To je následek toho, že byli moc rozmazlováni, hýčkáni a poté nejsou tak schopní, jak se na první pohled může zdát.

Můžeme je popsat slovy: perfekcionista, spolehliví, svědomití, vážní. Pro jedináčky je typické být kritický nejen k sobě samým, ale i k okolí. Jedináčci se často setkávají s osamělostí. Osamělost se projevuje především u takových jedináčků, kteří vyrůstali v prostředí s omezeným počtem dětí, s nimiž by bylo možné si hrát. Plno pozornosti jim bylo věnováno od dospělých, ale často mají problém navázat kontakt se svými vrstevníky. Vyrůstají z nich velmi klidní, rozvášní, přizpůsobiví a vyrovnaní lidé.

6.2.1. Výhody jedináčků

Jak už bylo výše řečeno, jedinácci tráví více času s dospělými, a proto můžeme mezi výhody zařadit dobrou komunikaci se staršími lidmi. Umí si perfektně rozložit práci, kterou vždy včas dokončí. Nedělá jim problém trávit čas o samotě.

6.2.2. Nevýhody jedináčků

Nevýhodou jedináčků může být přehnaná kritičnost, především když kritizují všechny kolem sebe a přikazují jim, co mají dělat. Jejich vysoké cíle vedou často k frustraci a pocitu, že jejich práce není tak dokonalá, jak by si přáli. Navíc si na sebe „navalují“ spoustu práce a nenechávají si moc času pro odpočinek.

6.3. Druhorozené, či prostřední dítě

Druhorozené je nejtěžší identifikovat. Jejich život je totiž ovlivněn celkovým počtem dětí v rodině. Podle toho se poté odvíjí charakterové vlastnosti jedince. Za prostřední dítě považujeme takové, které není první ani poslední dítě v rodině. Může být druhé ze tří, třetí ze čtyř, čtvrté z pěti atp. Prostřední děti se narodily příliš pozdě na to,

aby měly výhody prvorozených a příliš brzo na to, aby byly opečovávány a měly privilegia benjamínků. Často se stává, že tyto děti se cítí jako páté kolo u vozu. Jsou stále zatlačovány do pozadí mladšími či staršími sourozenci. Dítě narozené uprostřed bere svého sourozence jako vzor, nebo naopak anti vzor. Pokud ucítí, že starší sourozenec je slabší a může s ním soupeřit, udělá to. Pokud naopak vycítí, že sourozenec je ve svém okolí „uznávaný“, všichni ho mají rádi, bude se snažit být jako on. Stejně tak je to i s povoláním prostředních dětí. Jelikož bývají ovlivněny staršími bratry/sestrami, není lehké určit, co budou dělat, ale povětšinou je to opak toho, co dělají jeho sourozenci. Není těžké říci, proč k tomuto dochází. Je to z toho důvodu, že kdyby šli stejnou cestou jako prvorozený, nedostalo by se mu tolik obdivu, protože on by byl opět ten druhý.

Dost často se stává, že druhorozené dítě je srovnáváno s prvorozeným. To má za důsledek, že se toto dítě cítí odstrkováno a díky tomu hledá oporu u svých vrstevníků, tudíž přátel. Jelikož prostřednímu dítěti není věnována taková pozornost, více či méně se osamostatňují a povětšinou opouštějí domov ze všech sourozenců nejdříve. Cítí se totiž důležitě.

Nejvýstižnější slovo charakterizující prostředního je rozporuplnost. Dítě pořádně neví, kam patří, rodiče mu nevěnují tolik pozornosti, jako prvorozenému. Neví, jak se bude vyvíjet jeho osobnost, ani jak se bude v životě chovat. Kevin Leman (2008) tvrdí, že charakteristické rysy prostředních dětí můžeme rozdělit do dvou sloupečků, v nichž je patrná právě rozporuplnost.

Tabulka 1- Dva typy druhorozeného dle Kevina Lemana

Samotář, tichý, ostýchavý	Společenský, přátelský, otevřený
Netrpělivý, snadno propadá depresím	Snadno překonává překážky, neděla si starosti
Soupeřivý	Tolerantní- nesoupeří
Rebel, černá ovce rodiny	Usmiřovatel, vyjednač

6.3.1. *Výhody druhorozených*

Velkou výhodou může být, schopnost přizpůsobit se. Nedělá jim problém starat se sám o sebe, ani začlenění do kolektivu. Také díky tomuto mohou mít spoustu přátel. Stávají se z nich dobří vyjednaváči, kteří si dokážou všechno vyjednat a domluvit, zvládají v klidu řešit vypjaté situace.

6.3.2. *Nevýhody druhorozených*

Jak už je výše zmíněno, dost často se stává, že se prostřední cítí jako páté kolo u vozu. Jelikož se nechtějí s nikým dohadovat, potlačují své emoce a potlačují odlišné názory. To je na škodu, protože poté ani v manželství se své nejbližší osobě se nesvěřují. Navíc to vede k tomu, že dlouho utlačované emoce jednou odejdou ven ve velkém vzteku.

6.4. Nejmladší děti

Nejmladší děti, tedy děti narozené jako poslední, bývají často označovány jako benjamínci. I když jsou nejmladší a do rodiny přicházejí jako poslední, rozhodně jsou všude slyšet a vidět jako první.

Benjamínci bývají přívětiví, příjemní, avšak náhle se jejich nálada změní a jsou omlouvační a nepříjemní. Není znám pravý důvod, ale existují domněnky, že důvod k rozpolcenosti vychází ze způsobu, s jakým s nimi ostatní lidé komunikují. Na jednu stranu jsou hýčkáni a rozmazlováni a vzápětí se jim lidé posmívají a nedůvěřují jim. Díky tomu v dětech narůstá lehká arogance, kdy všem chtějí ukázat, co dokážou. Nicméně povětšinou se stává, že ničím nepřekvapí, protože to všechno dokázali i jejich starší sourozenci. Právě kvůli tomu mají pocit, že do té rodiny nepatří, nikdo se jim nevěnuje. Veškerá pozornost je totiž věnována starším dětem. Jelikož si chtějí také získat nějakou pozornost, neustále se předvádějí, provokují. Stávají se „vrchním šaškem rodiny,“ jsou bezstarostní, veselí, přátelští, okouzující, společenští, avšak často jsou i vzpurní, rozmazlení, netrpěliví. Jelikož jim není kladena taková důvěra, jako starším dětem, s mnoha věcmi jim někdo pomůže. To má za následek, že jsou nesamostatní, svojí práci neberou vážně, nedokončí jí vůbec, či jí nedokončí v daném termínu. Je

známo, že posledním dětem vše projde snáz. Způsobí problém, ale nejsou tak potrestáni, jako byli jejich sourozenci. Proč? Protože jsou to benjamínci, čili nejrozkošnější děti na světě a proto se na ně nikdo nezlobí.

6.4.1. Výhody benjamínků

Komunikativnost. Snadno se domluví, na čem potřebují a snadno navazují kontakty i s cizími lidmi.

6.4.2. Nevýhody benjamínků

Nedochvilnost a neschopnost „dotáhnout“ věci do konce je snad největší handicap nejmladších. Zrovna, jako nesamostatnost. Nevýhodou je i otravná snaha být neustále středem pozornosti, především ve chvílích, kdy je to nejméně vhodné.

7. Typy sourozeneckých konstelací dle Tomáše Nováka

Tomáš Novák rozlišuje 4 typy sourozeneckých konstelací. Jsou to:

- * Jedináček
- * Nejstarší dítě
- * Prostřední dítě
- * Benjamínek

7.1. Jedináček

Podle Tomáše Nováka (2007) můžeme rozdělit jedináčka do třech skupin, jež jsou rozděleny dle toho, jak je jedináček vnímán.

Prvním přístupem je *přístup tradiční*. Tradiční přístup zobrazuje jedináčka jako dítě, které je rozmazlené. Vyrůstá ve společnosti s dospělými a nemá kontakt se stejně starými dětmi ve volném čase. To má za následek, že se jen těžko osamostatňují. Nejraději by zůstávali u rodičů. Tam je jim dobře a mají všechno. Pokud už se jedináček v tomto pojetí osamostatní a založí svojí vlastní rodinu, budou v něm stále přetrvávat vzory z rodin výchozích. Tyto jedináčci jsou povětšinou sebestředný a sobecký. Rodiče ho vychovávají jako člověka, co se nedopouští chyb.

Druhý přístup je *přístup moderní*. Tento přístup připouští ztrátu některých výhod spojených se „spoluděťmi“, tudíž sourozenci, nicméně to nahrazuje péče rodičů. Děti vychovávané v tomto pojetí mají dobrou péči rodičů od narození až po dospělost. Díky tomuto se děti rychleji vyvíjejí, dříve chodí a mluví. Jelikož je jedináček, rodiče mu mohou věnovat více času a jsou schopni více do něho investovat, ať už jsou to investice finanční, časové či zájmové. Jelikož jsou lépe sociálně a finančně zabezpečeni, dostává se jim kvalitnějšího studia.

Třetí přístup můžeme nazvat jako *handicap jedináčků*. U těchto dětí se obvykle objevují egoismus, a dochází k největší ztrátě kontaktu s vrstevníky. Nicméně tito jedináčci se občas snaží kontakt s vrstevníky navázat za každou cenu, a to má za následek vnitřní trápení a nesouhlas.

Jak sám Novák říká, ani jedno z těchto pojetí není správné. Vhodné by bylo v případě, že by se spojily všechny přístupy dohromady. Každé dítě je individuální a musí se k němu takto přistupovat, Povětšinou je jedináček dítětem rodičovských extrémů. Buď bylo nechtěné anebo naopak bylo vymodlené.

7.2.Nejstarší dítě

Jelikož nejstarší děti přijdou do rodiny jako první, získávají tím mnoho výhod, mají výhodnou pozici. Doma na ně nečeká žádný sourozenec, nemají žádnou konkurenci, tudíž všechna pozornost a láska rodičů je směřována jim. Má to ovšem i své nevýhody. Jelikož jsou sami a jsou první, rodiče se na nich učí vychovávat. Občas rodiče dělají „mnoho povyku pro nic“, vyvedou je z míry věci, které by později, při větších zkušenostech, řešili v klidu. Na nejstaršího jsou kladeny vysoké nároky, díky nimž se z něj stává silná osobnost. Tyto děti mají povětšinou velkou zodpovědnost za sebe, později i za mladšího sourozence. Novák nejstarší děti nazývá *jedináček v přestrojení*. Do té doby, než mají sourozence, jsou opravdu vychovávaní jako jedináčci. S příchodem sourozence ovšem nasává jiná situace a prvorozený se s tím musí naučit žít. Učí se nové vztahy v rodině. Často se stává, že aniž by se o to snažili či si to přáli, přichází o svůj post v rodině, o jeho výhody. Začíná žárlit na mladšího sourozence. Jelikož se většinou o své sourozence musí starat, má pocit, že kvůli tomu přichází o kontakt se svými vrstevníky. Možná právě kvůli tomu jsou nejstarší děti považovány za ty, co vyvolávají hádky.

7.3.Prostřední děti

Jelikož prostředním dětem není věnována taková pozornost a láska, jako jedináčkům, často se hůře učí, chybí jim suverenita a často jsou to problémové děti. V čem jsou ale tyto děti přeborníci? Je to ve vyjednávání, dovedou skvěle využívat situaci a přizpůsobit se. Jelikož se ve své rodině necítí až tak moc přijímání, často se upínají na své kamarády. Často se stává, že k nim mají vřelejší vztah než ke své vlastní rodině.

7.4.Benjamínci

Rodiče nejmladších dětí už mají povětšinou svou kariéru dávno rozjetou a jsou i materiálně zajištěni. Poté může nastat prázdno, a proto si pořídí dítě. Nejmladší děti jsou do rodiny obvykle přiváděny jako „dítě pro potěšení.“ Mít post nejmladšího v sobě

může skýtat určité výhody. Je všemi rozmazlován, všichni si na něj udělají čas, věnují se mu. Nicméně není to tak jednoznačné. Benjamínci jsou bráni jako komici a proto jim není tolik důvěřováno. To tyto děti ale velmi trápí. Není ani výjimkou, že se nejmladší dítě narodí rodičům už starším, kteří nemají dostatek sil na potřebnou výchovu a péči. Jejich starší sourozenci už mohou být mimo, a tak je benjamínek vychováván jako jedináček ponechaný sám sobě.

8. Sourozenecké konstelace a manželství

V této kapitole se dozvíme více o sourozeneckých konstelacích a jejich dopadu na vztahy a následné manželství. Poodhalí nám, které kombinace sourozeneckých pozic se nejlépe doplňují, či naopak, které se k sobě vůbec nehodí.

8.1. Úvod do problematiky

Nejvíce se tomuto tématu věnoval rakouský psycholog a spisovatel Karl Walter Toman. Díky výzkumu 3000 rodin dospěl Toman k formulaci partnerských prognóz. Celkově to shrnul do pravidla s názvem **Duplikační teorém**. Tyto prognózy vyplývají z určité pozice člena páru s přihlédnutím na pohlaví a pořadí sourozenců. Podle Tomana, se *„sourozenecké vztahy přenášejí do vztahu k partnerovi. Ten je tím lepší a trvalejší, čím více se u obou zúčastněných blíží tomu, jaké vztahy si nacvičili a používali v primární rodině.“*⁶

Nejoptimálnější je **komplementární vztah**. Vychází ze vztahu, který jsme měli v primární rodině. Tím se myslí pořadí narození a pohlaví sourozenců. Tyto vztahy nám umožňují zaujmout a realizovat role, které plynou z jejich pozic. V tomto vztahu je důležité, že partneři jsou na svojí pozici zvyklí a nemusejí se do nové pozice stylizovat a zvykat si na ní. Jako příklad nám může posloužit starší bratr sestry a mladší sestra bratra. On se v dětství naučil vést děvčata a chránit je, ona se naučila podrobit vedení, je ochranu schopna přijmout. Navíc jsou oba zvyklí na opačné pohlaví. Je patrné, že jejich partnerský vztah se podobá tomu předchozímu, tudíž se doplňují.

Dále můžeme mít **částečně komplementární vztah**. To je takový vztah, kde partneři měli ve svých rodinách více sourozeneckých vztahů a alespoň jeden je identický mileneckému či manželskému vztahu. Tudíž odpovídá jednomu ze vztahu partnera.

Za zcela nevyhovující se považuje **nekomplementární vztah**. V tomto vztahu partneři zaujímali buď vztah nejstaršího dítěte, nebo nejmladšího, ale v obou případech

---

⁶ NOVÁK, T. Sourozenecké vztahy, Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3

měli sourozence stejného pohlaví. Jak je patrné, mají rozpor pohlaví i pořadí. K rozporu pořadí dojde tehdy, jsou-li oba partneři stejného pořadí narození. Pokud jsou oba nejstarší, chtějí vedení a zodpovědnost a ani jeden nechce ustoupit a přizpůsobit se. Naopak jsou-li oba nejmladší, jsou zvyklí, že se o ně někdo stará, řídí je a neumí vést svůj vlastní život. O rozporu pohlaví mluvíme tehdy, kdy měl partner ve své primární rodině sourozence stejného pohlaví. Díky tomu není připraven na život s pohlavím opačným.

8.2.Pořadí narození hodící se k sobě nejméně

Za nejhorší spojení, či nejvýbušnější a nejzklamanější dvojici, můžeme považovat dva jedináčky, či prvorozený. Tyto dvojice do sebe musí pořád „trkat jako berani“. Jejich vztah je pravý opak toho, co je podstatou manželství- držet pospolu a splývat v jednoho. Často se stává, že v tomto spojení jsou za jedno či spolu drží jen ve chvílích, kdy se dohadují a ani jeden nechce ustoupit. V podstatě se nedokážou na ničem shodnout. Je to právě kvůli tomu, že mají stejnou SK, tudíž stejné vlastnosti. Jsou perfekcionista a musejí mít pořád navrch. Dále byli zvyklí, že se o někoho starají a poslouchá je. Teď jsou si však rovnocenní a musejí se naučit dělat kompromisy. (Leman, 2008)

Růžové nebude ani spojení dvou benjamínků. Ze začátku bude jejich manželství plné radosti a smíchu, protože budou oba baviči, veselé povahy, posléze se ale jejich vztah přesune do reality, kdy ani jeden z benjamínků není zvyklý řádně se starat o své věci. Čeká, že se o něj někdo postará. Takovéto jednání může mít za následek finanční potíže. Proto by jeden z tohoto páru měl převzít zodpovědnost a postarat se, aby jejich bezstarostnost nezašla příliš daleko.(Leman, 2008)

Za ideální nemůžeme považovat pár, kde jsou oba prostřední. Jak už víme, prostřední lidé jsou flexibilní, neradi vyhledávají konflikty a jsou schopni kompromisu. To jsou možná dobré vlastnosti pro manželství, nicméně by je nemohli mít oba dva. Bude to totiž mít za následek, že ani jeden nebude chtít vyvolávat konflikt, budou se snažit vše vyřešit v klidu. Nicméně toto jejich jednání a vnitřní napětí v nich bude „vřít“, až jednou „vybublá“ na povrch v podobě jedné velké hádky. Ani jeden z nich na to nebude připravený a nebudou si vědět rady s tímto náhlým „výbuchem“ emocí. (Leman, 2008)

8.3.Pořadí narození nejlépe se k sobě hodící

Jeden z významných psychologů, zabývajících se sourozeneckými konstelacemi Walter Toman ve své knize Rodinná konstelace uvádí, že se k sobě nejvíce hodí (Leman, 2008):

- * Nejmladší bratr svých sester a nejstarší sestra svých bratrů
- * Nejmladší sestra svých bratrů a nejstarší bratr svých bratrů

V podstatě tedy můžeme říci, že k benjamínkovi se nejvíce hodí nejstarší. Prvorozený se bude mít o koho starat a benjamínek se rád nechá obstarávat. Benjamínek může prvorozenému pomoci, aby se uvolnil a nebral se tolik vážně. Naopak prvorozený může benjamínka naučit se spoléhat sám na sebe, V tomto páru bude v pořádku i komunikace, která bude probíhat bezproblémově. (Leman, 2008)

Avšak za nejlepší spojení můžeme považovat, když si nejstarší žena vezme nejmladšího muže. Prvorozená žena je často mateřský typ a nejmladší muž potřebuje mateřskou lásku. Nicméně ani toto spojení nemusí nastat automaticky, musí se na něm pracovat. Často se stává, že se ze ženy stává klasická matka medvědice, která se stará o své hravé medvídky a chce mu dělat radost. Proto po něm uklízí a dělá další věci. To se jí ale po čase může přestat líbit. Je tedy důležité, aby si muž uvědomil, že partnerka je jeho žena a ne matka. (Leman, 2008)

Shrnutí

Téma sourozeneckých konstelací je velmi obsáhlé téma. I když od dob Alfreda Adlera bylo napsáno spousta knih o této problematice, jen pramálo je jich v českém jazyce. Můžeme si všimnout, že i mezi autory panují rozdílné názory na tuto problematiku, zejména se neshodují v dělení do skupin. Nyní se na tyto rozdíly podívám a provedu jakési srovnání.

Alfred Adler, jak již tu bylo několikrát napsáno, byl první, který se touto problematikou hlouběji zajímal. Poprvé použil termín sesazený z trůnu. Podle něho není podstatné jen pořadí narození, ale i pohlaví sourozenců. Jedináčka zařazuje k prvorozeným, protože dle něho je každý prvorozený nejprve jedináček. Hlavně popisuje, jaký mají sourozenecké pozice dopad na charakter člověka. Walter Toman se zabývá pořadím narozením mezi sourozenci, ale i mezi rodiči. Dále je pro něj důležitý věkový odstup mezi dětmi. Jeho dělení do skupin je o něco rozsáhlejší, než u ostatních autorů. Nevěnuje tak velkou pozornost dopadu sourozeneckých konstelací na člověka, jako Alfred Adler, ale spíše se zaměřuje např. na postavení k autoritám, politice, atd. Kevin Leman přidává jedináčka k prvorozeným, nicméně věnuje se i charakteristice jedináčka. Stejně tak jako Adler se zabývá, jak pořadí narození ovlivňuje charakter člověka a začlenění do kolektivu. Tomáš Novák zařazuje jedináčka do specifické kategorie a také se zabývá sourozeneckými konstelacemi a jejich dopadu na člověka. Z tohoto je patrně, že v čem se autoři odlišují, je zařazení jedináčka. Někteří ho přiřazují k prvorozenému, jiní mu dávají zvláštní skupinu. Další rozdíl je v pojetí Waltera Tomana vůči ostatním autorům. Dále se někteří autoři zabývají pouze pořadím narození a někteří i ostatními faktory jako je například věkový odstup mezi sourozenci.

V každé rodině nalezneme nějakého jedináčka, který buď jedináčkem zůstane anebo se z něj stane prvorozené dítě. Jedináček má často problém se zařazením do kolektivu, protože není zvyklý být se svými vrstevníky. Avšak výhodou je, že je intelektuálnější, než stejně staré děti.

Prvorozené dítě se musí vyrovnávat s příchodem nového člena rodiny. Často se stává, že na své mladší sourozence žárlí, ale později ho začíná ochraňovat a někdy je to i jeho nejlepší kamarád. Jelikož jsou to první děti, rodiče se na nich učí být rodičem.

Věnují jim zvýšenou pozor. To může mít za následek, že se děti snaží všechno dělat perfektně a právě kvůli tomu se u nich objevu stres.

U prostředních dětí je důležitý věkový odstup. Pokud je věkový odstup malý, děti na sebe žárlí, pokud je příliš velký, vyrůstají v podstatě každý samostatně. Tyto děti se většinou v rodině cítí být přehlíženi, není jim totiž věnována taková péče jako prvorozeným či nejmladším dětem. Z tohoto důvodu se snaží budovat vztahy mimo rodinu, zejména u svých vrstevníků. Jsou to dobří vyjednávači, kteří si umí všechno vyjednat. Dokonce i konflikty dokáží řešit v klidu.

Nejmladší děti jsou nejvíce hýčkány svými rodiči, je jim povoleno více, než jejich starším sourozencům. Jsou rády středem pozornosti, rády baví lidi kolem sebe

V mé práci jsem se teoreticky zabývala SK.

První kapitola zpracovává obecně SK. Zejména se věnuje jejich charakteristice. Zde se tedy objevuje vysvětlení či definice této vědy. Můžeme se např. dozvědět, že SK je pořadí narození sourozenců a mají vliv na náš charakter, výběr partnera či zaměstnání. Druhá kapitola poukazuje na vývoj této vědy. Po prostudování této části získáme základní informace o historii SK. Zjistíme, že Alfred Adler se nezačal jako první zabývat SK, protože už v Bibli si můžeme všimnout soupeření mezi sourozenci. Nicméně Adler je považován za průkopníka z toho důvodu, že se touto problematikou zabýval více do hloubky. Třetí kapitola poodkrývá faktory ovlivňující SK. Z toho je patrné, že nejen pořadí narození má vliv na náš charakter. Toto pořadí narození je ovlivňováno například i pohlavím či věkem a to jsou právě ty zmíněné faktory. Následující kapitola pro mě byla stěžejní. Zde se zabývám odlišnými názory. Zjišťujeme, že ne všichni psychologové se shodují v dělení do skupin. Avšak o tomto je psáno výše. Poslední kapitolu tvoří manželství a sourozenecké konstelace. Tato kapitola nám odkrývá, které dvojice se k sobě nejvíce hodí a naopak, které nikdy nebudou tvořit ideální pár.

Závěr

Než jsem začala psát mou bakalářskou práci, téměř nic jsem o sourozeneckých konstelacích nevěděla. Psaní této práce pro mě a mou následnou praxi bylo přínosem, neboť jsem získala hlubší informace o této problematice. Dokážu se na chování a jednání mých přátel, blízkých či rodiny dívat z jiného úhlu. Už vím, proč například benjamínci musí být vždy středem pozornosti. Právě z tohoto důvodu by lidé pracující s dětmi měli mít aspoň základní vědomosti o tomto tématu. Při mé praxi je velmi důležité, abych poznala rodinné zázemí daného dítěte, díky níž se dozvím o situaci v rodině (např. kolik je v rodině dětí, atd.). Díky tomuto prozkoumání budu schopná si odvodit důvody jeho jednání, lépe zasáhnout u problematických žáků a předejít konfliktům. Z tohoto je patrné, že je důležitá spolupráce školy s rodiči. Tato spolupráce by měla být zavedena ve všech školách či školských institucích, protože právě rodiče jsou ty, kteří o svých dětech vědí nejvíce. Prostudovat tuto problematiku by si měli nejen lidé pracující s dětmi, nýbrž i rodiče samotných dětí. Vždyť rodiče primárně utváří charakter člověka a ovlivňují, jaké vztahy mezi sourozenci budou. Další skupinou, jež se může zabývat sourozeneckými konstelacemi, jsou páry, či lidé hledající životního partnera. V partnerském vztahu se totiž stále odráží vztah k sourozenci a díky této problematice se o svém partnerovi můžu leccos dozvědět. Avšak hlavně v tomto případě, tudíž v případě párů, je nutné brát SK trochu s nadsázkou, protože není nutné, aby např. dvěma nejstarším dětem to v manželství neklapalo. Zním spoustu manželských, či partnerských párů, kterým to v jejich vztahu funguje, i když jim to jejich SK nepředpovídá

Mým hlavním cílem bylo zjistit, jak vybraní autoři nahlíží na SK. Jelikož se ve své práci zabírám různými autory a jejich odlišnými názory na tuto problematiku, myslím si, že jsem svůj cíl vypracovala. Dalším cílem, dostat téma SK do podvědomí ostatních lidí. Tento cíl jsem se snažila objasnit v celé své práci. Myslím si, že lidé po přečtení tohoto textu budou mít alespoň základní vědomosti o této problematice.

Zastává názor, že tato disciplína by se do budoucna měla rozšířit mezi širší vrstvy obyvatel, neboť ji lze aplikovat na každého. Většina lidí o SK dokonce nikdy neslyšela. Věřím, že se v budoucnu výzkum SK ještě prohloubí. Bylo by skvělé, kdyby vzniklo

více publikací na toto téma, popř. alespoň více publikací o prostředních a nejmladších dětech

Seznam použitých zdrojů

ADLER, A. *Porozumění životu: Úvod do individuální psychologie*. Praha: AURORA, 1999. ISBN 80-85974-76-2.

ČAPEK, J.; ČAPKOVÁ, M. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7367-779-4.

DREIKURSOVÁ-FERGUSONOVÁ, E. *Adlerovská teorie: Úvod do individuální psychologie*. Tišnov: Sursum, 1993. ISBN 85-799-01-4

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*, Praha: Portál, s.r.o., 2004, ISBN 978-80-7367-569-1

LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-507-3

NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*, Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3

PREKOP, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-7367-516-5

Sibling position [online]. The Bowen Center, © 2014 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z WWW: <http://www.thebowncenter.org/theory/eight-concepts/sibling-position/>

TOMAN, W., *Familienkonstellationen. Ihr Einflußauf den Menschen*. Nördlingen: C. H. Beck, 2005. ISBN 3-406-49407-2

Abstrakt

ŠTĚCHOVÁ, B. Sourozenecké konstelace. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce M. Lhotová

Klíčová slova: sourozenecké konstelace, sourozenci a jejich postavení v rodině

Práce se zabývá sourozeneckými konstelacemi. Obsahuje pouze teoretickou část, která obsahuje pět kapitol. Tyto kapitoly charakterizuje sourozenecké konstelace, stručně pojednávají o vývoji této teorie. Popisují faktory ovlivňující sourozeneckou konstelaci a dále se zabývají rozdílnou charakteristikou sourozeneckých konstelací u různých psychologů. Tato kapitola je pro mě stěžejní, je to hlavní téma bakalářské práce. Poslední kapitola se věnuje sourozeneckým konstelacím v manželství.

Abstract

Sibling configuration

Key words: Sibling configuration, siblings and their position in the family

This thesis describes sibling's configurations. It only deals with the theoretical part which is made up of five chapters. These chapters characterize the sibling's configurations and deal with the development of the theory. They explain factors which have an influence on the sibling's configurations and pursue different kinds of characterization by several psychologists. This fourth chapter is the most important chapter since it is the main theme of this thesis. The last chapter is about an influence of siblings configurations in marriages.